

ЦЕНТР ПРАВОВИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**

**«ЮРИДИЧНІ НАУКИ:
ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

13-14 червня 2014 р.

**Київ
2014**

ББК 67.0я43
УДК 340(063)
Ю 70

Ю 70 **«Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень»:** Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 13-14 червня 2014 р. – К. : Центр правових наукових досліджень, 2014. – 148 с.

Подані на конференцію матеріали видаються в авторській редакції.

Рекомендовано до друку рішенням Правління ГО «Центр правових наукових досліджень» від 17 червня 2014 р. (протокол № 111).

ББК 67.0я43
УДК 340(063)

АГРАРНЕ ПИТАННЯ У ПРОГРАМАХ ПЕРШИХ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НАДДНІПРЯНИЩИНИ

На межі XIX – XX ст. дедалі помітнішою стає тенденція до політизації українського національного руху. З'являються перші політичні організації, партії, метою яких було розгортання боротьби за відстоювання національних, політичних і економічних прав українців. У програмних документах перших українських політичних партій Наддніпрянщини були зафіксовані не лише політичні вимоги, але й розглядалися і соціально-економічні проблеми, зокрема важливе місце займало аграрне питання.

У програмі Української соціал-демократичної робітничої партії говорилося, що приватна власність на засоби продукції, будучи раніше засобом забезпечення виробнику права на його виріб, тепер зробилася засобом експлуатації селян і дрібних торгівців і робить продукт робітників власністю непрацюючих капіталістів і великих землевласників. Тільки перетворення приватної власності на землю на власність громадську і перероблення товарної продукції на соціалістичну, що ведеться самим громадянством для себе, може довести до найвищого добробуту і цілковитого гармонічного розвитку.

У сфері сільського господарства партія вимагала: 1) передачі всіх земель – казенних, удільних, кабінетських, монастирських, церковних і великих приватних землевласників крайовим автономним одиницям; 2) знищення всіх пережитків кріпацтва в аграрних відносинах; 3) знищення законів, які обмежують право селян вільно розпоряджатися своєю землею; права розподілу громадської землі, права виділу; 4) обов'язкового державного перемежування земель; 5) заведення судів, які мали б право понижати непомірну орендну плату і нищити всі договори підневільного характеру [5, с. 8, 11].

Українська партія соціалістів-революціонерів, «приєднуючись до всіх постанов Інтернаціоналу і до домагань соціалістичних партій усього світу», пристосовує їх до конкретних форм життя українського робітництва і трудового селянства. У своїй аграрній програмі партія вимагала «негайного переведення соціалізації землі» на таких підставах: право приватної власності на землю скасовується назавжди і земля виключається з товарообміну; всі землі на Україні (Український земельний фонд) переходять без викупу в користування всього трудового народу, який порядкує ними через сільські громади, волосні, повітові, крайові та Всеукраїнський земельні комітети, обрані трудовим народом на основі загального, рівного, прямого і таємного виборчого права; землею користується тільки той, хто сам або в товаристві обробляє її власною працею на основі урівнюючого принципу, як шлях до проведення цього принципу встановлюється норма не менша за споживчу і не більша за трудову [3, с. 15, 21 – 22]. Традиційні соціалістичні вимоги (знищення експлуатації і передачі землі та засобів виробництва у загальнонародну власність) ставила і Українська партія соціалістів-федералістів [4, с. 35 – 36].

Українська народна партія визнавала, що «український народ, який складається переважно з селянства, може тільки використовувати природні багатства своїх земель, стати багатим і сильним та зрівнятися з іншими культурними народами світу, коли забезпечить собі незалежне державно-національне життя». Основою добробуту Української держави визнавалось середнє і дрібне хліборобське господарство, продуктивність якого спирається на середню і дрібну земельну власність. Тому УНП буде охороняти дрібну і середню земельну власність, домагатися скасування великої земельної власності, домагатися, щоб право купівлі землі було обмежене 25 десятинами [2, с. 41 – 42].

Ідею націоналізації землі відстоювала Українська партія самостійників-соціалістів. У своїй аграрній програмі Українська федеративно-демократична партія визнавала, що «українське хліборобство одвічно було індивідуальним», тому вважала, що землероби мають отримати землю у власність, а також мають бути скасовані всі обмеження у праві користування земле-

робами своїх ділянками. Щоб унеможливити скупку ділянок, треба ввести прогресивний податок на землеволодіння площею понад 50 десятин. На думку партії, передчасна соціалізація і націоналізація землі призведе до насадження колективізму зверху, що викличе державну опіку і бюрократизм, який глибоко противний душі українського народу [6, с. 88].

Стосовно дискусій, які вели представники різних політичних партій, навколо питань землі В. Липинський писав: «Один мій знайомий політик довго морочився над статистикою, щоб вирахувати, скільки треба дати селянинові землі, щоб його задовольнити й у той спосіб патріотизм національний у ньому розбудити». Радився цей політик і з В. Липинським, який запитав: «А як будете давати – даром чи по купчій?» Аж підскочив той знайомий: «Розуміється, даром!». «То знаєте, – каже В. Липинський, – мабуть як тому дякові з побрехеньки – коли даром і з закусою – так до безконешности». Зрештою, «такса була знайдена», але позаяк вона була оперта на «правдивій статистиці», то була різна. Соціал-демократи, приміром, віддавали всі землі понад 40 десятин; соціалісти-федералісти понад 60, а соціалісти-революціонери за голоси віддавали всю землю з лісами, водами й нетрями.

Але й цього було замало. Деякі селяни на це заявляли, що коли земля буде їм уся, але при тім нічия, тобто «казьонна», то їм кривдно буде на ній без «жалування» працювати, адже робітники на казьонних залізницях велике жалування мають та ще й «забастовки» роблять, «прибавки получають», а тут тобі тільки «вся земля всім», а «пользи» з того ніякої. І досить було появитись якійсь новій українській партії, як зараз перше питання: скільки десятин, як і коли. Хвиля демагогії, як лавина, котилася зверху донизу... скрізь спустошення і деморалізацію. Замість патріотизму героїчного, патріотизму посвяти, патріотизму любові, витворили ніде в світі не виданий якийсь патріотизм меркантильний з розцінкою на земельну валюту. Досі принаймні не було відомо, щоб якась нація відроджувалась під гаслом прирізки землі. «А у нас за Україну давали десятини» [1, с. 335 – 336].

Отже, слід визнати, що вагу вирішення аграрного питання для українського суспільства розуміли всі без виключення представники національного руху. Проте більшість їх програмових засад відзначалася відверто агітаційно-пропагандистським характером. Це було викликано низкою причин: по-перше, неповним врахуванням при підготовці пропозицій щодо вирішення аграрного питання інтересів селян, по-друге, майже повна відсутність сталих контактів із селянським середовищем, слабка ідейно-пропагандистська робота, по-третє, постійні внутрішньопартійні дискусії, які ставали на заваді формулюванню єдиного бачення найбільш перспективних шляхів розв'язання аграрної проблеми в українському суспільстві.

Література:

1. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму (фрагменти) / В'ячеслав Липинський // Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. : Хрестоматія / За ред. О.І. Семківа. – Львів: Світ, 1996. – С. 328-477.
2. Програма Української народної партії / Багатопартійна українська держава на початку XX ст.: Програмні документи перших українських політичних партій // Упоряд. В. С. Журавський. – Київ: Наук. – інформ. підприємство «Пошук», 1992. – 96 с.
3. Програма Української партії соціалістів-революціонерів / Багатопартійна українська держава на початку XX ст.: Програмні документи перших українських політичних партій // Упоряд. В. С. Журавський. – Київ: Наук. – інформ. підприємство «Пошук», 1992. – 96 с.
4. Програма Української партії соціалістів-федералістів / Багатопартійна українська держава на початку XX ст.: Програмні документи перших українських політичних партій // Упоряд. В. С. Журавський. – Київ: Наук. – інформ. підприємство «Пошук», 1992. – 96 с.
5. Програма Української соціал-демократичної робітничої партії / Багатопартійна українська держава на початку XX ст.: Програмні документи перших українських політичних партій // Упоряд. В. С. Журавський. – Київ: Наук. – інформ. підприємство «Пошук», 1992. – 96 с.
6. Програма Української федеративно-демократичної партії / Багатопартійна українська держава на початку XX ст.: Програмні документи перших українських політичних партій // Упоряд. В. С. Журавський. – Київ: Наук. – інформ. підприємство «Пошук», 1992. – 96 с.